

WODC
Onderzoeksnotities

1999/5

**Ontkennende
en
bekennende
verdachten**

Over de proceshouding van
verdachten van strafzaken
tijdens het politieverhoor

B.S.J. Wartna
W.M.E.H. Beijers
A.A.M. Essers



**Wetenschappelijk
Onderzoek- en
Documentatiecentrum**

Exemplaren van dit rapport kunnen
schriftelijk worden besteld bij

WODC, Kamer H 1418
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Fax: (070) 3 70 79 48
E-mail: infodesk@wodc.minjust.nl

Per rapport wordt f 25 in rekening
gebracht (incl. verzending)
Justitiemedewerkers ontvangen het
rapport gratis

Woord vooraf

De gegevens die in deze studie worden gebruikt zijn afkomstig uit de zogenaamde *Strafrechtmonitor*. Met de Strafrechtmonitor beschikt het WODC over een schat aan gegevens over de praktijk van de strafrechtspleging in Nederland. Zonder de databestanden van dit project zou een studie als deze niet mogelijk zijn geweest. En zonder de inspanningen van velen zou de Strafrechtmonitor niet bestaan. Onze dank gaat daarom uit naar hen die verantwoordelijk waren voor de verzameling van de gegevens en dan denken we met name aan alle codeurs en aan Els Barendse-Hoornweg, Bartheke Docter-Schamhardt, Femke Heide en Cor Cozijn. Sjaak Essers, Henk van de Bunt en Peter Versteegh voorzagen een eerdere versie van deze notitie van commentaar. Catrien Bijleveld trad op als programmacoördinator.

Inhoud

	Samenvatting	1
1	Inleiding	3
2	De WODC-Strafrechtmonitor	5
3	De gebruikte gegevens	7
4	Resultaten	9
5	Discussie	13
6	Besluit	15
	Summary	17
	Literatuur	19

Samenvatting

Enige tijd geleden werd de 'Zaanse verhoormethode' door de minister van Justitie verboden. De ondervragingstechniek, gebaseerd op de herbeleving van de omstandigheden waarin het delict zou zijn gepleegd, werd als te offensief en confronterend beschouwd. Inmiddels zoekt de Recherche Adviescommissie nog steeds naar een goede aanvulling op de 'standaard-verhoorstrategie'. Vooral wanneer er sprake is van ernstige delicten en/of de politie te maken krijgt met zwijgende, liegende, weigerachtige of 'professionele' verdachten, zouden de reguliere verhoormethoden niet toereikend zijn.

De discussie over een bijzondere politieverhoormethode heeft betrekking op verdachten die niet zonder meer meewerken aan het opsporingsonderzoek. Hoe groot deze groep is, is onduidelijk. Sinds kort beschikt het WODC echter over gegevens waaruit het percentage niet-bekennende verdachten valt af te leiden. De gegevens zijn afkomstig uit de zogenaamde Strafrechtmonitor, een doorlopend onderzoeksproject op het terrein van de strafrechtspleging. In het kader van dit project worden met enige regelmaat steekproeven van strafzaken volgens een vast stramien geanalyseerd. De analyses voor deze studie vonden plaats op een steekproef van 704 strafzaken die alle in 1993 door het OM of door de (politie)rechter werden afgedaan. De gegevens bieden geen zicht op de houding van verdachten in zaken die niet werden doorgestuurd naar het OM.

In de processen-verbaal opgenomen in de dossiers van de geselecteerde strafzaken worden bijna 2.400 delicten beschreven. Meer dan 80% daarvan werd geheel of gedeeltelijk bekend. In slechts 17% van de gevallen was er sprake van een ontkennende verdachte of maakte de verdachte gebruik van het zwijgrecht. Jonge mensen en first offenders geven het door hen gepleegde delict eerder toe dan ouderen en recidivisten. Turkse verdachten nemen vaker een ontkennende houding aan dan verdachten uit andere etnische groepen. Zedendelicten worden veel vaker ontkend dan andere typen. Naast delict- en persoonskenmerken spelen ook tactische overwegingen een rol. In zaken waarbij het bewijs voor het opscheppen ligt (bijvoorbeeld bij betrapting op heterdaad), wordt het delict vrijwel nooit ontkend; zaken die eindigen in een technisch sepot of in een vrijspraak – de juridisch zwakkere zaken – kennen logischerwijs veel vaker een ontkennende verdachte.

De resultaten van deze studie wijzen uit dat áls er behoefte is aan een speciale verhoormethode voor 'lastige' verdachten, deze slechts in een beperkt aantal gevallen nodig zal zijn. De overgrote meerderheid van de verdachten in strafzaken werkt mee aan het politie-onderzoek en bekent het door hen gepleegde delict. Van de groep ontkennende verdachten wordt bijna de helft evengoed veroordeeld. De andere helft wordt niet vervolgd of wordt later vrijgesproken. Onder deze laatste groep bevinden zich de verdachten bij wie een nieuwe, meer gerichte verhoormethode wellicht uitkomst zou bieden. Te denken valt hier dan aan zedendelinquenten en verdachten uit de hoek van de georganiseerde misdaad.

1 Inleiding

Over het politieverhoor is de laatste tijd veel te doen. De minister van Justitie stemde onlangs in met het voorstel van de Recherche Advies Commissie om het politieverhoor in bepaalde gevallen op band of video op te nemen. Veel commentatoren lieten zich positief over dit initiatief uit. In een speciaal themanummer van *Justitiële verkenningen* somt Fijnaut (1998) de voor- en nadelen van audio-visuele registratie nog eens op. Het opnemen van het politieverhoor is voor de rechter een efficiënt middel om er achter te komen wat er tijdens het verhoor gebeurd is. Bovendien wordt als belangrijk winstpunt gezien dat het maken van bandopnames de verdachte 'behoedt voor de toepassing van ongeoorloofde verhoormethodes, en de verhoorder voor de indiening van onterechte klachten' (p. 121).

Een methode die al in de praktijk werd toegepast maar die bij nader inzien niet toelaatbaar bleek, was de Zaanse verhoormethode. Deze techniek, ontwikkeld in de regio Zaanstreek-Waterland en mede gebaseerd op de herbeleving van de omstandigheden waarin het delict zou hebben plaatsgevonden, deed enige jaren geleden naar aanleiding van een aantal incidenten veel stof opwaaien. Zij werd naar het oordeel van de genoemde Recherche Advies Commissie in het algemeen als te offensief en confronterend beschouwd. Als gevolg werd ze door de minister van Justitie verboden. Met de bedenkers van de Zaanse verhoormethode bleek de commissie evenwel van mening dat er een nieuwe verhoormethode moet worden ontwikkeld. Met name wanneer er sprake is van ernstige delicten en men te maken heeft met zwijgende en/of professionele verdachten, zou de reguliere standaardverhoorstrategie niet altijd toereikend zijn (RAC, 1996). De ontwikkeling van een alternatief voor de standaardverhoorstrategie is in gang gezet. De werkgroep 'Verhoormethoden' inventariseert op dit moment de mogelijkheden. Op verzoek van de werkgroep heeft het WODC inmiddels een literatuurstudie verricht naar de toepassing van speciale technieken in binnen- en buitenland (Beenackers, 1998).

De discussie over bijzondere verhoormethoden heeft betrekking op 'lastige' verdachten die niet zonder meer meewerken aan het opsporingsonderzoek. De werkgroep spreekt onder meer van 'gestoorde, professionele, hevig geëmotioneerde, zwijgende, liegende of verstandelijk gehandicapte verdachten of verdachten van seriedelicten' (Beenackers, 1998). De term 'ontkennende verdachte' wordt vermeden en dat is terecht, want het naakte feit dat de verdachte ontkent mag geen reden zijn voor een aparte behandeling van de verdachte; daarvoor dient er op zijn minst ook een andere aanleiding te bestaan. Het gaat hier echter om een formeel onderscheid. In de praktijk zal een extra aanleiding om een ontkennende verdachte via een speciale techniek te ondervragen snel gevonden zijn. Van elke ontkennende of zwijgende verdachte wordt immers vermoed dat hij of zij om welke reden dan ook de waarheid omzeilt. Dat vermoeden mag onjuist blijken te zijn, maar op het moment dat de verdachte wordt verhoord is het er wel; anders zou de verdachte geen verdachte zijn.

Praktisch gesproken richt de discussie over de toepassing van speciale verhoortechnieken zich dus wel degelijk op de ontkennende of in elk geval niet-bekennende verdachten. De 'lastige' verdachten die men op het oog heeft vormen op zijn minst een belangrijke deelverzameling van de groep niet-bekennende verdachten. Hoe groot deze laatste groep is, is niet bekend. Onduidelijk blijft derhalve hoe dringend de behoefte aan een bijzondere verhoormethode is. Gegevens over de verhouding tussen het aantal bekende en ontkennende verdachten zijn opvallend schaars. Van den Adel (1997) stelt in zijn handleiding van het verdachtenverhoor, dat in Nederland de verklaring van de verdachte in 70 tot 80% van de strafzaken van doorslaggevende betekenis is. Hij onderbouwt deze cijfers echter niet en maakt evenmin duidelijk of hij met deze schatting het aantal bekende verdachten bedoelt. Vrij (1997) citeert Brits onderzoek waaruit zou blijken dat tussen de 39 en 48% van de verdachten een volledige bekentenis aflegt, terwijl nog eens 13 tot 16% gedeeltelijk bekent of zichzelf belast. In Nederland zullen deze percentages vermoedelijk hoger zijn. Engelse verdachten kunnen op grond van een bekentenis alleen worden veroordeeld, in Nederland zijn er aanvullende bewijsmiddelen nodig. Engelse verdachten zullen zich tijdens het verhoor dus terughoudender opstellen dan hun Nederlandse tegenhangers.

Wanneer het gaat om de getalsverhouding tussen bekende en ontkennende verdachten wordt in Nederland nog wel eens verwezen naar een onderzoek van Van der Boor (1992). Uit dit onderzoek zou blijken dat maar liefst 88% van de verdachten van strafzaken bekent (Crombag e.a., 1992, p. 161; van Koppen, 1998). Dit percentage is echter becijferd over zaken waarbij sprake was van getuigen (zie Van der Boor, p. 81) en we mogen aannemen dat de aanwezigheid van getuigen de kans vergroot dat de verdachte het delict bekent. Van de Bunt en Rademaker (1992) melden in hun onderzoek naar de praktijk van het recherchewerk dat 33% van de verdachten het delict waarover zij werden verhoord ontkende. Deze auteurs concentreerden zich in hun *case study* evenwel op het 'gewone' recherchewerk. Drugszaken en jeugd- en zedenzaken vielen buiten het bereik van het onderzoek en ook de veel voorkomende criminaliteit (delicten als winkeldiefstal, eenvoudige mishandeling en vernieling) werd niet in ogenschouw genomen (p. 19). Ook hier is met andere woorden geen sprake van een representatieve steekproef en geeft het genoemde percentage vermoedelijk dus geen nauwkeurige schatting van het aantal ontkennende verdachten.

Naast de studies van Van der Boor en Van de Bunt en Rademaker is ons geen onderzoek bekend waarin wordt ingegaan op de omvang van de groep van ontkennende, weigerachtige of zwijgende verdachten in Nederland. Sinds kort beschikt het WODC echter over gegevens uit een landelijke steekproef van strafzaken waaruit het percentage ontkennende en bekende verdachten valt op te maken. De gegevens vormen een selectie uit een bestand dat is aangelegd in het kader van de zogenaamde *Strafrechtmonitor*, een onderzoeksproject op het terrein van de Nederlandse strafrechtspleging. Een korte uitleg van dit project is op zijn plaats.

2 De WODC-Strafrechtmonitor

De Strafrechtmonitor is een langlopend onderzoeksproject naar de achtergronden van de Nederlandse strafrechtspleging (zie voor meer bijzonderheden Wartna, 1997). In het kader van dit project wordt er met enige regelmaat een steekproef getrokken uit de belangrijkste hoofdcategorieën van strafzaken: vermogen, geweld, vernieling en openbare orde, en drugs. De strafdossiers van de geselecteerde zaken worden opgevraagd en vervolgens met behulp van een speciaal voor dit doel ontwikkeld instrument geanalyseerd. Het instrument bestaat uit 18 verschillende vragenformulieren en een uitgebreide instructie. De vragenformulieren worden in wisselende combinaties ingevuld, al naar gelang de aard en complexiteit van de zaak. De gegevens uit de dossiers worden zoveel mogelijk overgebracht in vaste rubrieken. Zo worden zij geschikt gemaakt voor kwantitatieve verwerking. Per zaak wordt echter ook een complete casusbeschrijving opgesteld, zodat het risico dat er bij het verwerken van de dossiers relevante bijzonderheden verloren gaan tot een minimum wordt beperkt.

Het verzamelen van gegevens voor de Strafrechtmonitor is arbeidsintensief werk. Het kost veel tijd om een dossier van a tot z te analyseren. Maar daar staat tegenover dat het zeer gedetailleerde informatie oplevert. Per strafzaak zijn er uitgebreide dadergegevens beschikbaar, maar worden er ook gegevens over het slachtoffer, over de gebruikte dwang- en rechtsmiddelen, over de afdoening en eis van de officier van Justitie en de uitspraak van de rechter in de bestanden van de monitor opgeslagen. Bovendien worden van elk delict dat in het proces-verbaal van de politie wordt omschreven de belangrijkste kenmerken (modus operandi, locatie, schade enzovoort.) geregistreerd. En met de casusbeschrijvingen bevat de Strafrechtmonitor nog een schat aan kwalitatieve informatie die normaal gesproken niet voorhanden is. Bestaande informatievoorzieningen als het HKS en systemen als Compas en Rapsody zijn niet ontworpen voor wetenschappelijk onderzoek, met de Strafrechtmonitor kan veel dieper op de achtergronden van de strafrechtspleging worden ingegaan.

Op dit moment zijn de analysemogelijkheden van de Strafrechtmonitor nog beperkt. Er is slechts één dataverzamelingsronde achter de rug, een proefronde waarin uiteindelijk 704 strafzaken konden worden verwerkt. De tweede dataverzamelingsronde is bijna afgerond. Het ligt in de bedoeling de komende jaren per ronde steeds ongeveer 1000 strafzaken aan het bestand toe te voegen. Met de tijd neemt het aantal strafzaken dus toe en zullen er steeds meer vragen vanuit de Strafrechtmonitor beantwoord kunnen worden. De steekproef van strafzaken wordt jaarlijks zo samengesteld dat er een landelijk beeld kan worden gevormd van de strafrechtspleging inzake de vier genoemde hoofdcategorieën van delicten. Toch is er geen sprake van een aselechte steekproef. Strafzaken die relatief weinig voorkomen (zoals zedenzaken binnen de categorie 'geweld') worden met opzet oververtegenwoordigd, want anders zouden er daarvan te weinig in de steekproef terecht komen. Bij sommige analyses leidt dit tot een scheef beeld, maar dat

kan worden rechtgetrokken door te werken met weegfactoren. Bij de analyses die in deze notitie worden gepresenteerd is dat gebeurd.¹

¹ Nadere inlichtingen over de Strafrechtmonitor zijn te verkrijgen bij de WODC-informatiedesk (tel. 070-3706553).

3 De gebruikte gegevens

De Strafrechtmonitor bevat gegevens over alle fasen van de strafrechtspleging, van de aangifte van een delict bij de politie tot en met de afdoening door OM of rechter. In deze notitie zal echter alleen worden ingegaan op de gegevens die betrekking hebben op de houding van de verdachten tijdens het politieverhoor. De gegevens komen voort uit een steekproef van 704 strafzaken die alle in de loop van 1993 door het OM of door de rechter werden afgedaan. De steekproef werd getrokken uit de vier belangrijkste CBS-hoofdcategorieën, te weten: vermogen, geweld, vernieling & openbare orde en drugs. De delicten in de steekproef zullen hier worden ingedeeld in zes typen: vermogen (inclusief diefstal met geweld), agressie (exclusief diefstal met geweld), vernieling en openbare orde, zeden, drugs en overige delicten. De strafzaken zijn afkomstig uit alle 19 arrondissementen. We kunnen dus spreken van een landelijke steekproef. Per zaak werd het bekennen c.q. ontkennen van de verdachte op maximaal drie momenten geregistreerd: tijdens het politieverhoor, ten overstaan van de rechter-commissaris en ten overstaan van de (politie)rechter tijdens de terechtzitting. In deze notitie zullen we ons concentreren op de gegevens op politieniveau. Per verdachte werd opgetekend of men bekende, deels bekend of ontkende. Wanneer een persoon binnen één strafzaak van meer dan één delict werd verdacht, werd per delict de reactie van de verdachte geregistreerd. De gegevens zullen zowel op delict- als op persoonsniveau worden gepresenteerd.

De 704 strafzaken hebben betrekking op even zovele verdachten, die samen verantwoordelijk waren voor een totaal van 2.454 afzonderlijke delicten.² Uit de beschrijving van 80 delicten kon niet worden nagegaan of de verdachte het delict bekende of niet. Deze zijn buiten beschouwing gelaten. Als startpunt van de analyses geldt dus een steekproef van 2.374 delicten.

Een mogelijke beperking van het onderzoeksmateriaal is dat de gegevens nu meer dan vijf jaar oud zijn. Wellicht is de verhouding tussen het aantal ontkennende en bekende verdachten inmiddels gewijzigd en geven de hier gepresenteerde cijfers dus een verouderd beeld. Ook dient men zich te realiseren dat de gegevens die hier worden gebruikt betrekking hebben op zaken die voor vervolging werden doorgegeven aan het OM. Situaties waarin de politie de verdachte heeft laten gaan, omdat zij er geen zaak van heeft kunnen of willen maken, blijven buiten beschouwing. Dit onderzoek levert alleen een beeld op van de houding van verdachten in zaken waarbij de politie het proces-verbaal heeft doorgestuurd.

Omdat er op dit vlak nagenoeg geen cijfers beschikbaar zijn leek het ons niettemin zinvol om de onderzoeksgegevens te presenteren. We beginnen met een algemeen overzicht van het aantal delicten dat bij de politie wordt toegegeven dan wel ontkend. Daarna gaan we na met welke delict-, persoon- en zakenmerken het al dan niet bekennen samenhangt. Het gaat hierbij

² Misdrijven die meermalen werden gepleegd maar waarvan het precieze aantal niet te schatten viel, zijn als één delict meegerekend.

nadrukkelijk om de eerste, verkennende analyses van het materiaal. We beperken ons tot de toepassing van enige frequentieberekeningen en kruistabellen. In een latere studie, als het aantal zaken in de WODC-Strafrechtmonitor is toegenomen, zullen dieper liggende verbanden worden onderzocht met behulp van multi-variate analysetechnieken.

4 Resultaten

Eerst het algemene beeld. In tabel 1 staan de percentages vermeld van de delicten die tijdens het politieverhoor worden bekend of ontkend. Te zien is dat 83% van de 2374 delicten werd toegegeven. Dit percentage ligt tussen de percentages in die door Van der Boor (1992) en Van de Bunt en Rademaker (1992) worden genoemd. De categorie 'ja' bevat ook de gevallen waarin het delict deels wordt toegegeven. In deze gevallen geeft de dader zijn betrokkenheid bij het delict toe, maar wordt, zoals blijkt uit de verklaring in het proces-verbaal, zijn of haar aandeel in het geheel gebagatelliseerd. ('Ik heb hem geslagen, maar zeker niet zo hard') of gerechtvaardigd ('Ik heb hem geslagen, maar het was noodweer'). Omdat de betrokkenheid bij het gebeurde niet wordt ontkend zullen we deze gevallen tot de categorie 'bekennen' blijven rekenen. Het gaat om ongeveer 10% van alle delicten. Onder de categorie 'nee' vallen ook de verdachten die weigerden een verklaring af te leggen. Dit zijn er echter zeer weinig. Van de 704 verdachten in onze steekproef maakten slechts 4 verdachten tijdens het politieverhoor consequent gebruik van hun zwijgrecht, samen goed voor nog geen 0,3% (6 uit 2.374) van de delicten.³

Tabel 1: Worden delicten tijdens het politieverhoor bekend?

bekennen	aantal	%
nee	404	17,0
ja	1.970	83,0
totaal	2.374	100

Welke delicten worden ontkend en welke worden toegegeven? Dat hangt op de eerste plaats af van de wijze waarop het delict en de dader met elkaar in verband worden gebracht. In een aantal situaties levert de ontdekking van het strafbare feit automatisch een verdachte op en ligt het niet bepaald voor de hand dat hij of zij ontkent. Bij betrapting op heterdaad bijvoorbeeld, door de politie of door medewerkers van particuliere beveiligingsdiensten, of bij een delict als uitkeringsfraude waar de Sociale Dienst als opsporingsinstantie optreedt, komt ontkenning nauwelijks voor.⁴ Om het verband tussen de houding van de verdachte en andere variabelen goed te kunnen bestuderen, zullen de gevallen waarbij het zo goed als uitgesloten is dat de verdachte ontkent, verder buiten beschouwing worden gelaten. Dit geldt ook voor de

³ In drie van deze vier gevallen was de verdachte een buitenlander, die achtereenvolgens illegaal, als tourist of op doorreis in Nederland verbleef.

⁴ Bij betrapting op heterdaad door de politie wordt 94% van de delicten bekend, bij betrapting door beveiligingsbeambten 96% en bij opsporing via instanties als de Sociale Dienst 99%. Overigens scharen wij onder het begrip 'heterdaad' alleen die gevallen waarin het strafbare feit *direct* werd waargenomen. Een veronderstelde drugsdealer die al tijdens in de gaten gehouden wordt en die na een inval in een pand wordt aangehouden terwijl hij drugs onder zich heeft, wordt, althans als hij wordt beschuldigd van verhandeling van drugs, strikt genomen niet op heterdaad betrapt, al zijn de omstandigheden waarin hij werd aangehouden nog zo verdacht. Situaties waarin een verdachte op heterdaad wordt betrapt en hij toch ontkent zijn vaak gevallen van 'wederspanning' waarbij sprake is van een direct conflict tussen de verdachte en een politiebeambte.

Tabel 2: Bekennen of ontkennen naar type delict

type delict	ontkend %	bekend %	totaal n
vermogen	27,5	72,5	1.045
agressie	22,0	78,0	186
vernietiging en openbare orde	20,5	79,5	156
zedes	59,1	40,9	22
drugs	22,9	77,1	48
overig	16,7	83,3	24
totaal	26,2	73,8	1.481

$X^2 = 18,84$ bij 5 vrijheidsgraden; $p < 0,005$.

delicten die tijdens het politieverhoor door de verdachten zelf naar voren worden gebracht, vermoedelijk om schoon schip te maken. Deze delicten worden – logischerwijs – altijd bekend.

Met de uitsluiting van de genoemde wijzen van opsporing blijven er 1481 delicten in de analyse over. In tabel 2 wordt de houding van de verdachten weergegeven uitgesplitst naar de aard van het delict. Gemiddeld wordt nu bijna 75% van de delicten bekend. We zien dat het type delict over het algemeen niet van invloed is op de kans dat de verdachte bekent of niet. Er is één uitzondering. Zedendelicten worden relatief vaak ontkend, in bijna 60% van de gevallen.⁵ Nadere beschouwing van de dossiers leert dat het dan vaak gaat om beschuldiging van ontucht met en/of verkrachting van minderjarigen. Dit zijn delicten (of vermeende delicten; onder de bestudeerde zedenzaken zaten een paar gevallen van valse aangifte) die zich vrijwel altijd in beslotenheid afspelen, die soms ver in de tijd teruggaan en waarin de verklaring van het slachtoffer vaak regelrecht tegenover die van de verdachte dader staat. Wellicht verklaart dat het hoge percentage ontkenningen. In de categorie 'overig' komen relatief weinig ontkenningen voor. Meer dan 80% van de delicten wordt bekend. Deze categorie bevat onder meer verkeersmisdrijven en overtredingen van de Wet Wapens en Munitie; delicten waarvan de bewijsvoering doorgaans niet al te lastig is.

Zijn er persoonskenmerken die een rol spelen bij het bekennen dan wel ontkennen van het delict? Om deze vraag te beantwoorden kunnen we de gegevens niet langer per delict beschouwen, maar moet per persoon worden vastgesteld of men heeft bekend of niet. In strafzaken die uit één delict bestaan is dat geen probleem. Bij strafzaken die uit meer dan één delict bestaan ook niet, tenzij de verdachte het ene delict toegeeft en het andere ontkent. In dat geval is onduidelijk welke score deze verdachte zou moeten krijgen. Het bestand van 704 verdachten bevat 44 'meerplegers' die hun delicten niet consequent ontkenden of bekenden. Deze personen worden verder buiten beschouwing gelaten en toegevoegd aan de personen die al eerder om andere redenen van de analyses werden uitgesloten.

⁵ Het aantal zedenzaken in de steekproef is gering, maar de verschillen in de tabel zijn wel significant. Hier laat zich overigens het effect van het terugweten zien. In tabel 3 staan slechts 22 zedendelicten weergegeven, terwijl er in de oorspronkelijke steekproef veel meer zijn opgenomen.

Tabel 3: Bekennende en ontkennende verdachten en hun etniciteit

etnische groep	ontkend %	bekend %	aantal n
Nederlands	23,9	76,1	343
Surinaams	26,3	73,7	19
Antilliaans/Arubaans	5,3	94,7	19
Turks	44,4	55,6	18
Marokkaans	22,2	77,8	45
overig	40,4	59,6	47
totaal	25,5	74,5	491

$X^2 = 13,74$ bij 5 vrijheidsgraden; $p < 0,05$.

Twee persoonskenmerken lijken op het eerste gezicht een rol van betekenis te spelen als het gaat om de houding tijdens het politieverhoor. De sekse van de verdachte is niet van belang, maar zijn of haar etniciteit en leeftijd wel.⁶ In tabel 3 staan de gegevens in relatie tot de etnische afkomst van de verdachten. Antilliaanse/Arubaanse verdachten bekennen opvallend vaak, Turkse verdachten en de verdachten uit de categorie 'overig' opvallend weinig. De rest scoort dicht bij het gemiddelde van 75%.

De aantallen allochtonen zijn niet erg groot, de verschillen in de tabel zijn echter wel statistisch significant. De resultaten zijn tot op zekere hoogte verrassend. In politiekringen en ook daarbuiten wordt nog wel eens verondersteld dat Turken en Marokkanen minder vaak bekennen dan Nederlandse verdachten. Jongeren uit mediterrane culturen zouden koste wat kost gezichtsverlies willen zien te vermijden en zullen daarom niet snel toegeven dat zij iets verkeerd hebben gedaan (Angenent, 1997). Uit de cijfers blijkt echter dat deze verklaring alleen voor Turkse verdachten op zou kunnen gaan; de kans dat verdachten van Marokkaanse afkomst ontkennen lijkt niet af te wijken van de kans op een ontkennende houding bij verdachten met een Nederlandse achtergrond. Onduidelijk is wat het onderscheid tussen de houding van Turkse en Marokkaanse verdachten bepaalt. In de categorie 'overige etnische groepen' van tabel 4 komen ook relatief veel ontkennende verdachten voor. Binnen deze categorie zijn het vooral passanten (toeristen, asielzoekers) uit Afrika en Azië die het delict tijdens het politieverhoor ontkennen. Misschien speelt hier wel een gebrek aan vertrouwde met de Nederlandse (strafrecht)cultuur een rol. Een verklaring die wellicht ook opgaat voor de Turkse verdachten, al blijft het dan natuurlijk een raadsel waarom de Marokkaanse verdachten niet vaker ontkennen.

Het verband tussen de houding van de verdachte en zijn of haar leeftijd laat aan duidelijkheid niet te wensen over. Uit tabel 4 blijkt dat naarmate de verdachten ouder zijn het steeds minder waarschijnlijk is dat het delict wordt toegegeven. Jongeren in de leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar bekennen nagenoeg altijd, jongvolwassenen in bijna 80% van de gevallen en verdachten ouder dan 25 in nog geen 65% van de gevallen. Wellicht raken jongeren toch meer onder de indruk van alles wat er bij de politie gebeurt. Of misschien speelt hier dat er voor jongeren meer te winnen valt. Door schoon schip te

⁶ De oorspronkelijke steekproef van 704 verdachten bevat 117 vrouwen.

Tabel 4: Bekennende en ontkennende verdachten en hun leeftijd

leeftijdscategorie	ontkend %	bekend %	aantal n
12 tot 18 jaar	2,7	97,3	75
18 tot 25 jaar	20,6	79,4	180
25 jaar en ouder	36,0	64,0	253
totaal	25,6	74,4	508

$X^2 = 37,40$ bij 2 vrijheidsgraden; $p < 0,001$.

Tabel 5: Bekennende en ontkennende verdachten en de uitkomst van de strafzaak

afdoening	ontkend n	bekend n	aantal n
sepot/vrijspraak	53	23	76
veroordeling	42	389	431
totaal	95	412	507

$X^2 = 68,41$ bij 1 vrijheidsgraad; $p < 0,001$.

maken kunnen zij wellicht verdere escalatie van hun strafrechtelijke carrière voorkomen.

Uit nadere analyses blijkt dat het verband tussen ontkennen c.q. bekennen en leeftijd voor een deel verklaard kan worden door verschillen in ervaring met het strafrecht. Oudere verdachten zijn vaker recidivist en recidivisten blijken vaker te ontkennen dan first offenders. Personen die al vaker met justitie in aanraking zijn gekomen riskeren een hogere straf en hebben dus meer te verliezen als zij bekennen. Maar ook na correctie voor de invloed van de omvang van het strafrechtelijk verleden, ontkennen oudere verdachten vaker dan hun jeugdige tegenhangers. Levenservaring in het algemeen speelt klaarblijkelijk ook een rol.

Rationeel bezien zijn er twee redenen waarom verdachten het delict waarvan zij worden beschuldigd, ontkennen: zij hebben het niet gedaan, of ze denken door hun ontkenning aan vervolging of een veroordeling te kunnen ontkomen. Zijn er aanwijzingen dat de houding van de verdachten van invloed is op de uiteindelijke afdoening van de strafzaak? In tabel 5 worden deze grootheden tegen elkaar afgezet. Wat opvalt is dat een ontkennende houding tijdens het politieverhoor niet per se betekent dat men aan een veroordeling ontkomt. Van alle strafzaken waarin de verdachte ontkent eindigt slechts iets meer dan de helft (in 53 van de 95 gevallen) in een technisch sepot of een vrijspraak. Wel is het zo dat zich bij deze afdoeningen het hoogste percentage ontkenningen voordoet. In 70% (53 uit 76) van de zaken die eindigen in een sepot of in vrijspraak was er sprake van een ontkennende verdachte. Verrassend is dit overigens niet. Beide afdoeningen wijzen er op dat het OM problemen heeft met de bewijsvoering. Bij deze 'zwakke' strafzaken bewijzen calculerende daders zichzelf een dienst door te ontkennen. Bij zaken die wel rond te krijgen zijn en dus leiden tot een veroordeling, ligt de verhouding ontkennen/bekennen totaal anders. Nog geen 10% van de daders ontkent.

5 Discussie

Is er behoefte aan een bijzondere verhoormethode voor 'lastige' verdachten? Is het nodig een nieuwe techniek te ontwikkelen om weigerachtige, professionele en/of leugenachtige verdachten te 'breken'? Misschien, maar dan heeft deze studie in elk geval duidelijk gemaakt dat deze techniek slechts in een beperkt aantal gevallen nodig zal zijn. Alleen wanneer de standaardverhoorstrategie geen uitkomst biedt ligt het voor de hand om voor een andere benadering te kiezen. De overgrote meerderheid van de verdachten werkt echter mee aan het politie-onderzoek. Meer dan 80% van de delicten wordt volledig of in elk geval voor een belangrijk deel bekend. Slechts een klein deel van de verdachten ontkent of stelt zich tijdens het verhoor weigerachtig op. De helft van deze groep 'ontkenners' wordt evengoed veroordeeld. Hun strafzaak hangt kennelijk niet af van een bekentenis en dan is er dus ook geen reden deze af te dwingen via een speciale verhoortechniek. De andere helft van de groep van ontkenkende verdachten wordt uiteindelijk niet vervolgd of wordt later vrijgesproken door de rechter. Onder hen bevindt zich een onbekend aantal waarbij dat gebeurt omdat zij het delict niet hebben gepleegd. De groep waar het werkelijk om gaat, de verdachten die schuldig zijn maar toch de dans ontspringen, is met andere woorden nog kleiner. En van deze laatste groep is niet duidelijk dat zij ontsnappen aan de greep van justitie *omdat* de politie niet over een passende ondervragingstechniek beschikt. Zaken kunnen tenslotte ook om andere redenen stuklopen.

De behoefte aan een nieuwe verhoortechniek is procentueel gezien niet erg groot, maar dat neemt niet weg dat een dergelijke techniek in speciale gevallen een welkome aanvulling kan zijn op de standaardverhoorstrategie. Uit deze studie blijkt dat zedendelicten opvallend vaak worden ontkend. Het lijkt dus zaak om bij dit type zaken een alternatieve aanpak van de verdachte (en mogelijk ook het slachtoffer) achter de hand te hebben. Bij jongeren daarentegen is dat in het geheel niet nodig; bijna alle verdachten onder de 18 jaar bekenden het delict waarvan zij werden beschuldigd. Een aanpak speciaal gericht op verdachten uit etnische minderheden lijkt op grond van de onderzoeksresultaten evenmin voor de hand te liggen. Het idee dat verdachten van Marokkaanse afkomst relatief vaak zouden ontkennen, blijkt niet te kloppen. Wel blijken Turkse verdachten vaker dan gemiddeld te ontkennen. Zolang echter onduidelijk is wat hieraan ten grondslag ligt, lijkt het weinig zinvol om voor deze groep een speciale benadering te hanteren.

Een andere categorie verdachten waarvan nog wel eens wordt beweerd dat zij resistent zou zijn tegen de reguliere verhoortechnieken en dus een speciale aanpak behoeven, is de groep verdachten uit het circuit van de georganiseerde misdaad. De Rechercheschool in Zutphen heeft in de loop van 1998 een cursus 'Verdieping Verhoorstrategie' ontwikkeld, bedoeld voor leden van de kernteams die zijn belast met de bestrijding van de zware - georganiseerde - criminaliteit (Van Hekken, 1998). Volgens de makers voorziet de cursus duidelijk in een opleidingsbehoefte. Uit onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in Nederland blijkt echter dat ook verdachten van zware

criminaliteit tijdens het politieverhoor verrassend loslippig kunnen zijn (Kleemans e.a., 1998). Ook ten aanzien van deze groep geldt dus dat een speciale verhoortechniek uitkomst zou kunnen bieden, maar dat deze zeker niet in alle gevallen nodig zal zijn.

Bij de resultaten van deze studie geldt overigens nog wel een voorbehoud. Zoals eerder werd aangegeven kleven aan deze studie twee belangrijke beperkingen. Ten eerste zijn de gebruikte gegevens afkomstig uit 1993. Geluiden uit de politiewereld willen dat het percentage ontkennende verdachten de laatste jaren zou zijn toegenomen. (zie o.m. Van de Bunt en Rademaker, 1992, p. 147; Van den Adel, 1997, p. 9). Of dat zo is en onze gegevens dus gedateerd zijn, kan op grond van een eenmalige meting niet worden vastgesteld. Over enige maanden, als de tweede dataverzamelingsronde van de genoemde Strafrechtmonitor achter de rug is, beschikt het WODC ook over gegevens van strafzaken uit 1995 en kan worden nagegaan of de veronderstelde toename inderdaad heeft plaatsgevonden.

Een tweede kanttekening die bij de gevonden resultaten moet worden geplaatst heeft te maken met de gebruikte steekproef. Omdat alle zaken in de steekproef voor vervolging werden doorgegeven aan het OM hebben we met deze studie feitelijk op OM-niveau het percentage ontkennende verdachten vastgesteld. De politie verhoort echter ook personen die uiteindelijk niet voor vervolging in aanmerking komen. Binnen deze groep zou het aantal ontkennende 'verdachten' wel eens hoger kunnen zijn dan in de zaken die wel worden doorgestuurd naar het OM. Het is immers goed denkbaar dat er geen proces-verbaal wordt opgemaakt juist omdat er sprake is van een ontkennende houding. Om de volle omvang van het al dan niet toenemende probleem van de ontkennende verdachten in beeld te krijgen zou men eigenlijk onderzoek moeten doen op basis van politiegegevens. De cijfers in deze notitie geven in feite de ondergrens aan van het aantal ontkennende verdachten waar de politie mee te maken krijgt.

Of hiermee ook de behoefte aan een speciale politieverhoortechniek is onderschat is overigens de vraag. De politie mag dan vaker dan het OM te maken krijgen met ontkennende verdachten, ook het percentage verdachten dat terecht ontkent (omdat zij het delict niet hebben gepleegd) zal bij de politie groter zijn dan op OM-niveau. En voor deze laatste groep heeft natuurlijk geen nieuwe verhoortechniek te worden ontwikkeld. Daarnaast is het zo dat de politie selectief is in haar opsporingsactiviteiten. Als zaken ernstig genoeg zijn blijven ze niet op de plank liggen. Er wordt op doorgerechercheerd totdat er aanwijzingen zijn waarmee het OM verder lijkt te kunnen. Ernstige zaken worden dus toch wel doorgegeven aan het OM, of de verdachte nu ontkent of niet. En gezien het feit dat de discussie rond een nieuwe verhoortechniek zich concentreert op gevallen waarin sprake is van ernstige delicten, is er dus geen bezwaar om bij een omvangsschatting van de problematiek uit te gaan van OM-gegevens. Sterker nog, het ligt zelfs in de rede om dat te doen, omdat alleen van de ontkennende verdachten op OM-niveau duidelijk is dat de politie de verklaring van de verdachte in twijfel trekt.

6 Besluit

Met het zoeken naar een bijzondere verhoormethode geeft de politie aan dat ze meer armslag wil in haar aanpak van 'lastige' verdachten. Al met al blijkt het niet eenvoudig te zijn om deze behoefte cijfermatig te ondersteunen. De resultaten van deze verkennende studie geven intussen wel iets prijs over de personen waar de politie en met name het OM mee te maken krijgt. In zaken die worden doorgestuurd naar het OM is in vier van de vijf gevallen sprake van een bekende verdachte. Verder is gebleken dat jonge mensen en first offenders het door hen gepleegde delict eerder toegeven dan ouderen en recidivisten, dat Turkse verdachten vaker een ontkennende houding aannemen dan verdachten uit andere etnische groepen en dat zedendelicten en dan vooral die waarvan minderjarigen het slachtoffer zijn, veel vaker worden ontkend dan andere typen delicten. Naast deze delict- en persoonskenmerken lijken ook tactische overwegingen een rol te spelen. Zaken waarbij het bewijs voor het opscheppen ligt worden vrijwel nooit ontkend; zaken die eindigen in een technisch sepot of in vrijspraak kennen daarentegen veel vaker een ontkennende verdachte.

Het gaat hier natuurlijk om de eerste indrukken. De houding van de verdachte tijdens het politieverhoor zal ongetwijfeld van vele factoren afhankelijk zijn. Welke overige factoren nog een rol spelen en vooral: in welke samenhang, dient nader te worden onderzocht. Eind 1999, als de tweede dataverzamelingsronde van de Strafrechtmonitor achter de rug is, beschikken we over meer gegevens en kunnen we grondiger nagaan welke grootheden van invloed zijn op de houding van de verdachte tijdens het verhoor. Ook de ernst van de gepleegde delicten zal dan in ogenschouw worden genomen.

Summary

Denying or confessing suspects

How many suspects tend to co-operate with police investigations?

In police circles in the Netherlands there has been some debate on the availability of a special interrogation technique to be applied on 'reluctant' suspects. Although a clear picture of the extent of the problem is lacking, the general feeling is that the standard modes of questioning are not sufficient, especially in cases of serious crime and/or professional criminals.

To clarify this issue the WODC research and documentation center analysed the records of a sample of 704 criminal cases, all settled by the courts or the prosecutor's office in 1993. More than 80% of the almost 2,400 crimes involved had been admitted by the suspects during police interrogations, only 17% of the criminal offences were denied. Young suspects and first offenders more readily confessed their crimes than older suspect and recidivists. Turkish suspects denied more often than suspects of other ethnic groups; sexual crimes were denied most frequently. Tactical considerations seem to play a role as well. In cases in which the evidence is (very) convincing (for instance when the culprit is caught red-handed) the cooperation of the suspect is practically guaranteed. In weak cases – those which are dismissed or lead to acquittal – the chances the suspect will deny the offence are much larger.

The results of this study show that if there is a need for a special interrogation technique in the Netherlands, this technique will only be called for in a minority of cases. Less than one fifth of the offences reported in criminal cases is denied. About one half of the denying suspects are convicted regardless of their denial. The others are acquitted or their case is dismissed. An unknown number of suspects in this last category did not commit the offense, so the number of *offenders* who deny the allegations and get away with it is even smaller. Only with respect to this last group a new interrogation technique might be appropriate.

Literatuur

Adel, H.M. van den

Handleiding verdachtenverhoor; handhaving, controle en opsporing in de praktijk

Den Haag, Vuga, 1997

Angenent, H.

Criminaliteit van allochtone jongeren; feiten, oorzaken, achtergronden

Baarn, Intro, 1997

Beenackers, E.M.Th.

Bijzondere verhoormethoden

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1998

Onderzoeksnotities, nr. 1998/6

Boor, L.E.C. van der

Over getuigen, confrontaties en bewijs

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1992

Bunt, H.G. van de en L. Rademaker

Recherchewerk in de praktijk; een casestudy naar recherche en informatievoorziening

Lochem, Van den Brink & co., 1992

Crombag, H.F.M., P.J. van Koppen en W.A. Wagenaar

Dubieuze zaken; de psychologie van strafrechtelijk bewijs

Amsterdam, Contact, 1992

Fijnaut, C.

Het politieële verdachtenverhoor; naar de audio-visuele registratie

Justitiële verkenningen, jrg. 24, nr. 4, 1998, pp. 118-127

Hekken, F. van

Nieuwe verhoorcursus voor kernteams; georganiseerde misdaad vraagt om specifieke strategie

Algemeen Politieblad, jrg. 147, nr. 21, 1998, pp. 12-13

Kleemans, E.R., E.A.I.M. van den Berg, H.G. van de Bunt, M. Brouwers,

R.F. Kouwenberg, G. Paulides

Georganiseerde criminaliteit in Nederland; rapportage op basis van de WODC-monitor

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1998

Onderzoek en beleid, nr. 173

Koppen, P.J. van

Bekennen als bewijs; bedenkingen bij het verhoor van de verdachte

Justitiële verkenningen, jrg. 24, nr. 4, 1998, pp. 61-73

RAC

De "Zaanse verhoormethode"; advies van de Recherche Adviescommissie aan de Minister van Justitie over de rechtmatigheid en doelmatigheid van de "Zaanse verhoormethode"

Den Haag, 1996

Vrij, A.

Verhoren van de verdachte en bekentenissen. In: P. van Koppen, D.J. Hessing, en H.F.M. Crombag (red.), *Het hart van de zaak; psychologie van het recht*

Deventer, Gouda Quint, 1997, pp. 469-492

Wartna, B.S.J. (red.)

WODC-Strafrechtmonitor; ontwikkeling van een systeem voor periodiek dossieronderzoek naar de achtergronden van de strafrechtspleging in Nederland

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1997

Sinds 1998 verschenen WODC-onderzoeksnotities

- 1998/1 Stalking; slachtoffers, daders en maatregelen tegen deze vorm van belagen
N.J. Baas
- 1998/2 Organisatie van de recherchefunctie; een inventarisatie in de 25 regiokorpsen
M. Kruissink, C. Verwers, N. Dijkhoff
- 1998/3 Twee halen, ...; over de prijs van meervoudig beroep op gesubsidieerde rechtsbijstand
W.M.E.H. Beijers, A. Klijn, J. van der Schaaf, G. Paulides
- 1998/4 Strafrechtelijke opvang verslaafden (SOV); een literatuurverkenning naar voor de SOV relevante ervaringen met onvrijwillig geplaatste justitiabele verslaafden in binnen- en buitenland
N.J. Baas
- 1998/5 Ontwikkelingen van de jeugdcriminaliteit: periode 1980-1996; een tussentijds verslag
P.H. van der Laan, A.A.M. Essers, G.L.A.M. Huijbregts, E.C. Spaans
- 1998/6 Bijzondere verhoormethoden; een literatuurverkenning
E.M.Th. Beenackers
- 1999/1 Justitie in de buurt; een evaluatie van vier experimenten
F. Luykx, M. Grapendaal
- 1999/2 Recidive-onderzoek in Nederland; een overzicht van Nederlands onderzoek naar hernieuwd crimineel gedrag
B.S.J. Wartna
- 1999/3 Kwaliteitssystemen voor de rechtspreekende macht; een internationale verkenning
N.J. Baas, E. Niemeijer
- 1999/4 Informal Value Transfer Systems and Criminal Organizations; a study into so-called underground banking networks
Prof. Nikos Passas
- 1999/5 Ontkennende en bekende verdachten; over de proceshouding van verdachten van strafzaken tijdens het politieverhoor
B.S.J. Wartna, W.M.E.H. Beijers, A.A.M. Essers